

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، گروه جامعه‌شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: جمعیت‌شناسی

عنوان:

روند و تحولات وضعیت اشتغال زنان در ایران با تاکید بر زنان تحصیل کرده از

سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵

استاد راهنما:

دکتر شهلا کاظمی پور

استاد مشاور:

دکتر ایرج ساعی

پژوهشگر:

نغمه نادمیان

زمستان ۱۳۹۰

تقدیم به :

پدر و مادر مهربانم که حمایتشان در همه سال های تحصیل و زندگی ام ، برایم بسیار ارزشمند و گرانبها بوده است.

تشکر و قدردانی

بر خود می دانم که از زحمات بی دریغ و راهنمایی های ارزشمند اساتید گرامی، سرکار خانم دکتر کاظمی پور و جناب آقای دکتر ساعی ، برای انجام این پروژه تشکر و قدر دانی نمایم. همچنین از همسر مهربانم که پا به پای من در انجام تمام مراحل این پژوهش پیش آمد، نهایت تشکر را دارم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب نغمه نادمیان دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۴۹۶۷۰۰۰ در رشته جمعیت شناسی که در تاریخ ۹۰/۱۱/۲۹ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی روند تحولات اشتغال زنان در ایران با تاکید بر زنان تحصیل کرده از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ با کسب نمره ۱۹ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: نغمه نادمیان

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۰/۱۱/۲۹

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم نغمه نادمیان از پایان نامه خود دفاع نموده و با
نمره ۱۹ بحروف نوزده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۵۰۶۹۰۱۱۰۴
عنوان پایان نامه : بررسی روند تحولات اشتغال زنان در ایران با تاکید بر زنان تحصیل کرده از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵		
نام و نام خانوادگی دانشجو : نغمه نادمیان	تاریخ شروع پایان نامه : ۸۹/۱۱/۲۹	تاریخ اتمام پایان نامه : ۹۰/۱۱/۲۹
شماره دانشجویی : ۸۸۰۶۴۹۶۷۰۰۰	تاریخ دفاع از پایان نامه : ۹۰/۱۱/۲۹	
رشته تحصیلی : جمعیت شناسی		
استاد / استادان راهنما : دکتر شهلا کاظمی پور		
استاد / استادان مشاور: دکتر ایرج ساعی ارس		
آدرس و شماره تلفن : اتوبان بابایی - شهرک شهید بهشتی - نیلوفر ۲۴ - واحد ۵۳		
تلفن : ۷۷۱۱۷۹۶۴		۰۹۱۲۴۳۹۵۸۱۹
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده) :		
<p>اشتغال راه توسعه و پیشرفت یک کشور را می سازد. در کشور ما که در راه توسعه نوپا ست استفاده از تمام نیرو برای رسیدن به پیشرفت، لازم و ضروری به نظر می رسد. بهبود شرایط اجتماعی و فرهنگی و تحصیلی برای زنان، شرایط بهتری را برای آنان در رسیدن به اشتغال ایجاد نموده است. در گذشته نیز تحقیقاتی در جهت بررسی اشتغال زنان در ایران انجام شده است در ادامه تحقیقات پیشین هدف پژوهش حاضر بررسی این موضوع است که آیا در سال های ۶۵ تا ۸۵ میزان اشتغال زنان پیشرفتی داشته است یا نه؟ و اینکه آیا تحصیلات اثری بر اشتغال زنان داشته است؟ اهمیت این پژوهش بررسی اشتغال زنان در سه دهه بعد از انقلاب اسلامی، مقایسه این زمان ها با یکدیگر و نمایان کردن تصویری کلی از اشتغال زنان تحصیلکرده است. برای رسیدن به این پاسخ ها، از روش اسنادی و کتابخانه ای استفاده کردیم. از تحلیل داده های سرشماری و آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. با تحلیل داده ها، به این نتیجه می رسیم که از سال ۶۵ تا ۷۵ میزان اشتغال زنان در ایران بیشتر شده است ولی این عدد از سال ۷۵ تا ۸۵ سیر نزولی داشته و تحصیلات به تنهایی کمکی به افزایش میزان اشتغال نکرده است. تفاوت هایی بین زنان ساکن مناطق شهری و روستایی در دستیابی به اشتغال وجود دارد که در پژوهش بررسی شده است.</p> <p>واژگان کلیدی: اشتغال، میزان اشتغال زنان، تحصیلات، روند اشتغال.</p>		

تاریخ و امضا :

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

فهرست مطالب:

صفحه	عنوان
	فصل اول
۱-۱-۱ مقدمه.....	۲
۲-۱ طرح مسئله.....	۳
۳-۱ ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۵
۴-۱ اهداف تحقیق.....	۵
۵-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق.....	۶
	فصل دوم
۱-۲ مقدمه.....	۸
۲-۲ بررسی تحقیقات پیشین.....	۱۱
۲-۲-۱ تحقیقات پیشین داخلی.....	۱۱
۲-۲-۲ تحقیقات پیشین خارجی.....	۱۳
۳-۲ تعریف اشتغال.....	۱۴
۴-۲ اشتغال زنان.....	۱۵
۵-۲ تاریخچه اشتغال زنان.....	۱۸
۶-۲ وضعیت اشتغال زنان.....	۲۲

- ۲۲ ۱-۶-۲ تعریف اشتغال زنان در سه سطح
- ۲۳ ۲-۶-۲ اشتغال زنان در عرف اجتماعی روز
- ۲۳ ۷-۲ اشتغال زنان در ایران
- ۲۴ ۸-۲ تحولات اشتغال زنان پس از انقلاب اسلامی
- ۲۷ ۹-۲ رابطه اشتغال زنان و تحصیلات آنها در ایران
- ۳۱ ۱۰-۲ رابطه بین میزان تحصیلات و وضعیت اشتغال
- ۳۱ ۱۱-۲ مبانی نظری تحقیق
- ۳۱ ۲-۱۱-۱ نظریه توانمندسازی
- ۳۶ ۲-۱۱-۲ نظریه فمینیسم
- ۳۶ ۲-۱۱-۲-۱ فمینیسم مارکسیستی
- ۳۷ ۲-۱۱-۲-۲ فمینیسم سوسیالیسم
- ۳۸ ۲-۱۱-۲-۳ فمینیسم رادیکال و لیبرال
- ۳۹ ۲-۱۱-۲-۴ سرمایه داری و فمینیسم
- ۴۰ ۲-۱۱-۳ نظریه توسعه

فصل سوم

- ۴۲ ۱-۳ روش تحقیق
- ۴۳ ۲-۳ جامعه آماری
- ۴۳ ۳-۳ حجم نمونه

۴-۳ واحد آماری..... ۴۴

۵-۳ فرضیات و سوالات تحقیق..... ۴۴

۶-۳ تعریف مفاهیم آماری (سال ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵)..... ۴۴

۷-۳ تعریف مفاهیم آماری (سال ۱۵)..... ۴۶

فصل چهارم

۱-۴ مقدمه..... ۵۰

۲-۴ جداول آماری..... ۵۰

۳-۴ اشتغال زنان..... ۵۳

۴-۴ اشتغال زنان ساکن مراکز شهری..... ۵۴

۵-۴ اشتغال زنان ساکن مناطق روستایی..... ۵۷

۶-۴ اشتغال زنان تحصیلکرده..... ۵۹

۷-۴ اشتغال زنان به تفکیک استانی..... ۶۱

۸-۴ اشتغال زنان دارای تحصیلات عالی به تفکیک استانی..... ۶۵

۹-۴ آزمون فرضیات..... ۷۰

فصل پنجم

۱-۵ یافته های ناشی از ادبیات تحقیق..... ۷۸

۲-۵ یافته های پژوهش..... ۸۴

۳-۵ نتیجه گیری..... ۸۶

۴-۵ پیشنهادات ۸۹

۵-۵ موانع و محدودیت های تحقیق ۸۹

۶-۵ پیشنهادات برای تحقیقات آینده ۸۹

منابع ۹۰

فهرست جداول و نمودارها

صفحه	عنوان
	فهرست جداول:
۵۱	جدول شماره ۴-۱
۵۲	جدول شماره ۴-۲
۵۳	جدول شماره ۴-۳
۵۴	جدول شماره ۴-۴
۵۵	جدول شماره ۴-۵
۵۶	جدول شماره ۴-۶
۵۷	جدول شماره ۴-۷
۵۸	جدول شماره ۴-۸
۵۹	جدول شماره ۴-۹
۵۹	جدول شماره ۴-۱۰
۶۰	جدول شماره ۴-۱۱
۶۲	جدول شماره ۴-۱۲
۶۶	جدول شماره ۴-۱۳
۶۷	جدول شماره ۴-۱۴
۶۹	جدول شماره ۴-۱۵

جدول شماره ۴-۱۶ ۷۱

جدول شماره ۴-۱۷ ۷۳

جدول شماره ۴-۱۸ ۷۴

جدول شماره ۴-۱۹ ۷۵

فهرست نمودارها:

نمودار شماره ۴-۱ ۵۲

نمودار شماره ۴-۲ ۵۳

نمودار شماره ۴-۳ ۵۵

نمودار شماره ۴-۴ ۵۶

نمودار شماره ۴-۵ ۵۷

نمودار شماره ۴-۶ ۵۸

نمودار شماره ۴-۷ ۶۱

چکیده

اشتغال راه توسعه و پیشرفت یک کشور را می‌سازد. در کشور ما که در راه توسعه نوپاست استفاده از تمام نیرو برای رسیدن به پیشرفت، لازم و ضروری به نظر می‌رسد. بهبود شرایط اجتماعی و فرهنگی و تحصیلی برای زنان، شرایط بهتری را برای آنان در رسیدن به اشتغال ایجاد نموده است. در گذشته نیز تحقیقاتی در جهت بررسی اشتغال زنان در ایران انجام شده است در ادامه تحقیقات پیشین هدف پژوهش حاضر بررسی این موضوع است که آیا در سال‌های ۶۵ تا ۸۵ میزان اشتغال زنان پیشرفتی داشته است یا نه؟ و اینکه آیا تحصیلات اثری بر اشتغال زنان داشته است؟ اهمیت این پژوهش بررسی اشتغال زنان در سه دهه بعد از انقلاب اسلامی، مقایسه این زمان‌ها با یکدیگر و نمایان کردن تصویری کلی از اشتغال زنان تحصیلکرده است.

برای رسیدن به این پاسخ‌ها، از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده کردیم. از تحلیل داده‌های سرشماری و آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

با تحلیل داده‌ها، به این نتیجه می‌رسیم که از سال ۶۵ تا ۷۵ میزان اشتغال زنان در ایران بیشتر شده است ولی این عدد از سال ۷۵ تا ۸۵ سیر نزولی داشته و تحصیلات به تنهایی کمکی به افزایش میزان اشتغال نکرده است.

تفاوت‌هایی بین زنان ساکن مناطق شهری و روستایی در دستیابی به اشتغال وجود دارد که در پژوهش بررسی شده است.

واژگان کلیدی:

اشتغال، میزان اشتغال زنان، تحصیلات، روند اشتغال.

فصل اول
کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

پدیده « اشتغال » از ابتدای زندگی بشر مورد توجه وی بوده است. زنان از همان ابتدا پایه پای مردان در رشد اقتصادی جامعه همراه بودند. گرچه فعالیت اقتصادی زنان قدمتی به اندازه عمر بشر دارد، اما اشتغال در مفهوم جدید آن که فعالیت اقتصادی در ساعات معین و خارج از محیط خانه است، بیشتر محصول جهان صنعتی و جایگزین شدن کار در کارخانه ها و ادارات به جای فعالیت های کشاورزی و دامداری است که در کنار خانه و در ساعات انعطاف پذیر، انجام می گرفت. رشد روز افزون حضور زنان در عرصه های اقتصادی، هم ناشی از تحولات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی است و هم منشأ تحولاتی در تمام عرصه های فوق است.

جهان، شاهد پدیده اجتماعی - اقتصادی جدیدی به نام مشارکت زنان در بازار کار بوده است.

زنان نیمی از جمعیت جهان را تشکیل می دهند. چنانچه به استعداد های بالقوه این پتانسیل قوی توجه شود، می تواند آن را به یکی از بزرگ ترین منابع سرمایه گذاری برای کشورهای در حال توسعه تبدیل کند.

مشارکت زنان ایرانی در بازار کار، سال ها بعد از حضور هم تایانشان در جوامع صنعتی بوده است .

البته نباید از این موضوع غافل شد که اشتغال و داشتن حرفه با کسب تحصیل و آموزش مهارت های مختلف رابطه مستقیم دارد.

یکی از عرصه های تحول زندگی اجتماعی در عصر جدید، تغییرات و تحولات در زندگی زنان است. این تغییرات و تحولات، دامنه وسیعی از تغییر باورها و انگاره های اجتماعی درباره زنان تا تغییر نقش های فردی، خانوادگی و اجتماعی را در برمی گیرد.

زنان تحصیل کرده می توانند نقش موثر و سازنده ای در جهت پیشبردهای توسعه و سازندگی به عهده گیرند به جرات می توان گفت بدون مشارکت زنان - زنان تحصیل کرده - در توسعه و حضور فعال آنان در تمامی زمینه ها ، رشد و پیشرفت سریع در کلیه ابعاد امکان پذیر نیست.

به کارگیری بیشتر زنان (خصوصاً زنان تحصیل کرده) در فعالیت های اقتصادی اجتماعی فرهنگی و سایر زمینه های مربوط به مجموع نظام اقتصادی و برنامه ریزی کشور و پیدا کردن راه حل هایی برای مبارزه با فقر، رسیدن به رفاه نسبی و توزیع عادلانه در آمد سرانه ضرورت دارد (توسلی، ۱۳۷۵، ۲۱۶).

در این پژوهش سعی داریم روند و تحولات وضعیت اشتغال زنان در ایران را با تاکید بر زنان تحصیل کرده در یک بازه زمانی بررسی کنیم. از آنجایی که این روند میتواند نشان دهنده وضعیت اشتغال زنان و در نتیجه توسعه بیشتر جامعه باشد، اهمیت این تحقیق در برنامه ریزی های آینده روشن میشود.

۲-۱- طرح مسئله

یکی از مباحث اساسی در زمینه ی توسعه، میزان بهره گیری درست و منطقی از توانایی ها و استعداد های نیروی انسانی هر جامعه است به گونه ای که نیروی انسانی پایه و اساس ثروت ها را تشکیل می دهد و بهره برداری کامل و متناوب از منابع انسانی به عنوان یکی از اهداف استراتژیک توسعه در نظر گرفته می شود.

در جهان کنونی بویژه در کشورهای در حال توسعه در حالی که کمبود نیروی انسانی متخصص که لازمه نیل به توسعه اقتصادی و اجتماعی می باشد سخت مشهود است؛ نظام آموزش عالی این کشورها که عهده دار مستقیم توسعه منابع انسانی می باشد نیز با بحران های متعدد از جمله تنگنای مالی و نابرابری در دسترسی به آموزش عالی در میان شهروندان خود روبرو است و چنانچه تحقیقات انجام شده توسط نهادهای بین المللی مانند یونسکو نشان می دهد و اندیشمندان جهانی توسعه در آراء و آثار خود آورده اند منابع انسانی به مثابه ثروت ملل محسوب شده و هر گونه اصلاح اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و نیل به توسعه ای فراگیر و ماندگار تنها با گذر از برنامه ای از پیش تعیین شده و تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص و افزایش بهره وری آنان به عنوان یکی از عمده ترین و مهم ترین عوامل تولید میسر خواهد بود. (سعیدی، ۱۳۸۶)

در ایران علاوه بر لزوم توسعه منابع انسانی، افزایش جمعیت و تحولات ایجاد شده در منظر و ارزش های فردی و اجتماعی به ویژه وقوع تغییر بنیادین در نگرش خانوارها مبنی بر لزوم ارتقای سطح علمی فرزندان و بهره مندی آنان از آموزش عالی به دلیل ایجاد مزیت های نسبی آتی، اقبال به تحصیلات

تکمیلی و آموزش عالی را به طور فزاینده افزایش داده است و فشارهای اجتماعی و مالی افزون تری را به دولت هایی که فرد را موظف به پاسخگویی به این تقاضای کلان اجتماعی می دانند برای اختصاص سهم بیشتری از منابع و اعتبارات مالی به این بخش وارد می آورد. اما اشتغال زنان، در میان این تحولات اهمیت و نقش ویژه ای دارد. یکی از وجوه اهمیت موضوع اشتغال زنان، تأثیرات عینی و مشهود آن در عرصه اجتماعی از یک سوی و عرصه های فردی از سوی دیگر است. این ویژگی مهم موجب شده است اشتغال زنان به مقوله ای تبدیل گردد که ابعاد اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی دارد. بدیهی است مواجهه اثرگذار و حکیمانه با چنین موضوعی مستلزم نگاهی جامع الاطراف و چندوجهی به آن است. (زعفرانچی، ۱۳۸۸)

نیروی انسانی هر کشور از ابزار لازم و ضروری برای توسعه اقتصادی است و بدون داشتن نیروی انسانی کارآمد و متخصص دستیابی به توسعه امری غیر ممکن است (سفیری، ۱۳۷۷، ۷). تحصیل یکی از مهمترین عوامل تاثیر خانواده در روند اجتماعی شدن است. فرصت های تحصیلی برابر با مردان که قابل دسترسی برای زنان باشد بیش از هر عنصر دیگری در تغییر رفتار زنان موثر است و زنان به سطح بالایی از نقش اجتماعی خود پی می برند. مشاهدات نشان می دهد که زنان تحصیل کرده در یک سطح بالاتر، پاسخ گوی نیاز های خانواده هستند (سفیری، ۱۳۷۷، ۱۰۷).

بی تردید زنان، به عنوان نیمی از جمعیت، تاثیر مستقیمی در توسعه ی جامعه دارند زیرا هدف هر جامعه ای، به حداکثر رساندن رفاه اجتماعی است و رفاه اجتماعی تابعی از درآمد سرانه، توزیع عادلانه ی درآمد، بهبود سطح امکانات آموزشی، بهداشتی، رفاهی و میزان مشارکت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی مردان و زنان و . . . می باشد.

مسئله اشتغال زنان و بخصوص زنانی که دارای تحصیلات عالی هستند در جوامع در حال توسعه مانند ایران موضوع مهم و قابل توجهی است. اینکه چه عواملی در جوامعی مانند ایران باعث اشتغال زنان و یا حتی تمایل زنان به داشتن شغل میشود امر مهمی است که جای تحقیق و بحث بسیار دارد. در این پژوهش سعی ما بر این است که عامل تحصیلات را بر روند اشتغال زنان در ایران بررسی کنیم و ببینیم آیا زنان تحصیل کرده به میزان بیشتری موفق به کسب شغل میشوند یا آیا این زنان تمایل بیشتری نسبت به سایر زنان به داشتن شغل دارند یا خیر.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

زنان تقریباً نیمی از جمعیت جوامع را تشکیل می‌دهند. استفاده از نیروی کار و تخصص زنان در جامعه هم به شکوفایی جامعه و هم اقتصاد خانواده کمک شایانی میکند.

نظریه پردازان، پدیده اشتغال زنان را از ضرورت‌های جامعه مدرن دانسته‌اند. بدیهی است این سخن به معنای آن است که تحولات و تغییرات در برخی (یا اکثر) مفاهیم و ساختارهای اجتماعی، الگوها و نقش اجتماعی زنان را دست‌خوش تغییر کرده است. به بیان دیگر، اشتغال زنان افزون بر اینکه پدیده‌ای چندوجهی است، از ساختارهای روبنایی اجتماعی نیز به شمار می‌آید، در نتیجه، پژوهش، مدیریت و برنامه‌ریزی برای اشتغال زنان بدون توجه به سلسله علل و عوامل اثرگذار بر آن امکان‌پذیر نیست.

در جامعه‌ای که مشارکت زنان در زمینه‌ی اشتغال و فعالیت‌های اقتصادی بیشتر باشد، رفاه اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود، زیرا مشارکت زنان در بازار کار، موجب کاهش نرخ باروری، افزایش سطح تولید، افزایش درآمد سرانه و در نتیجه سبب افزایش رفاه اجتماعی کل جامعه می‌شود.

از این رو بررسی روند اشتغال زنان به خصوص با تاکید بر تحصیلات آنها ما را برای پیدا کردن افقی روشن برای سیاست‌گذاری آینده و یافتن حقایق جامعه ایران یاری میرساند.

۱-۴- اهداف تحقیق

- ۱- هدف اصلی این تحقیق بررسی روند تغییرات وضعیت اشتغال کل زنان و زنان تحصیل کرده به عنوان یک مسئله جمعیت‌شناختی طی دو دهه ۸۵-۱۳۶۵ است.
- ۲- پیدا کردن رابطه بین اشتغال و تحصیلات در بین زنان ایرانی
- ۳- تحلیل این مسئله که آیا تحصیل باعث افزایش اشتغال در زنان میشود یا خیر.

۱-۵- سوالات و فرضیه‌های تحقیق

در این تحقیق فرض ما بر این است که تحصیلات بیشتر در زنان باعث تمایل و توانایی بیشتر آنها به پیدا کردن و داشتن شغل میشود.